

I. INTERVIEWET: SAMTALEN SOM FORSKNINGSMETODE

Lene Tanggaard & Svend Brinkmann

At interviewe mennesker om deres oplevelser, holdninger og livshistorier er blevet en udbredt forskningspraksis i human- og samfundsvidenskaberne bredt betragtet. Interviewer repræsenterer formentlig den mest udbredte tilgang til kvalitativ forskning, og i nogle fag er interviewet blevet den mest udbredte empiriske metode overhovedet. I det følgende omtal er vi centrale karakteristika ved interviewet som forskningsmetode, og vi kommer ind på typiske fremgangsmåder i et interviewstudie. Vi børorer desuden forskellige analysestrategier i et interviewstudie og nogle af de nyeste udviklinger inden for interviewmetoden og trækker undervejs på konkrete eksempler fra egne gennemførte interviewprojekter. Vi forsøger i kapitlet at opnå en balance mellem på den ene side at ruste nybegynderen til at kaste sig over et interviewprojekt og på den anden side at leve op til de beskrivelser af forhold ved interviewet, som den mere erfane interviewer forhåbentlig vil kunne få udbytte af at læse.

Interviewet i perspektiv

I dag er interviewet et som nævnt blevet en meget almindelig måde at opnå viden om menneskers livssituation, deres meninger, holdninger og oplevelser på. Forskere interviewer, og det gør eksempelvis markedsanalytikere, polititere, kommunikationseksperter, journalister, advokater, læger og terapeuter også. Det er derfor vigtigt at gøre sig klart, hvordan man kan gribe et interviewprojekt an, hvordan det kvalitative forskningsinterview adskiller sig fra beslægtede interviewformer, og hvilken forståelse af viden og menneskers liv interviewet bygger på som praksis.

At stille spørgsmål og få svar i et interview er langt sværere, end man umiddelbart skulle tro. Mange tror fejlagtigt, at man næsten uden øvelse og forberedelse kan formulere nogle spørgsmål, stille dem til en interviewperson, optage svarene på hånd, skrive dem ud og ende med et brugbart produkt. I realiteten er det meget vanskelige end

I hvorfor interview?

som så at lave gode interview, der kan give nye indsigt i et forskningsfelt. Men når interviewforskningen udføres kompetent, er den uden tvil en af de vigtigste og mest effektive måder, vi kan forstå vores medmennesker på. Og interviewforskningen er mange gange et ansigt til ansigt-interviewet mellem to mennesker, der møder i hverdagslivet. Det almindelige interview er ansigt til ansigt-interviewet mellem to mennesker, via spørgeskjemaer og gennem telefonen (se også Fontana & Prokos, 2007). Man kan interviewe for mål og gennem telefonen (se også Fontana & Prokos, 2007). Man kan interviewe for telefonen eller forløbe over flere timer eller dage.

Nogle forskere hævder, at vi i dag lever i et interviewsamfund (Atkinson & Silverman, 1997), hvor det næsten kan være svært at undgå at blive interviewet. I vores kultur og i sociale medier og det gennemsyrer medier og det er alle bekendte med interviewet som social praksis, og det er også interviewet, og både radio- og tv-programmer er fyldt med reportager fra interview, og både i offentlige rum. Politiske organisationer, offentlige institutioner og erhvervsvirksomheder anvender interview i medlems-, bruger- og borgerundersøgelser, og stadig flere forskere anvender også interviewet. Interviewforskerne Gubrium & Holstein (1995; Holstein & Gubrium, 2003) mener, at interviewet er blevet en universel undersøgelsesmetode og et middel i den igangværende individuelle historiefortælling, som er blevet indoptaget i den løbende samfundsmaessige konversation om selvt og det gode liv. Interviewet er blevet en måde, hvorpå vi formidler og konstruerer en livshistorie, og er dermed en social praksis, der medierer selvets forhold til sig selv.

Holstein og Gubrium gør opmærksom på, at interviewet ikke må betragtes som en neutral teknik til at opnå upåvirkede svar fra informanten. De påpeger, at interviewet må ses som en aktiv interaktion mellem to eller flere personer, der leder til social forhandling, kontekstuelt baserede svar (se også Fontana & Frey, 2005). I takten med at interviewet anvendes mere og mere bredt, bliver denne pointe så meget desto mere vigtig. Af forskeren, af journalisten, af kommunikationseksperten og andre kræves en opmærksomhed på, at bestemte spørgsmål medkonstruerer bestemte svar, og at interviewet kan misbruges, hvis formålet støres for de deltagende interviewpersoner eller anvendes til skade for disse og for samfundet i almindelighed (Kvale, 2006). Fontana og Prokos (2007, s. 18) påpeger, at der i dag er øget fokus på at give stemme til informanterne, på analysen af relationen mellem interviewer og interviewperson og på betydningen af køn, social status, alder og race for selve interviewets forløb. Der er kort sagt et stigende fokus på interviewet som en social praksis, der er situeret i en specifik historisk og kulturel sammenhæng (Kvale & Brinkmann, 2009).

I interviewens funksions

Når vi interviewer mennesker, gør vi det typisk for at få adgang til at høre om deres oplevelser af forskellige fenomener i deres livsverden. Livsverdenen er den verden, vi kender og møder i hverdagslivet. Det er verden, som den fremtræder for os i en direkte og umiddelbar oplevelse forud for, at vi reflekterer eller teoreatiserer over verden. Fra et livsverdensperspektiv kan det kvalitative forskningsinterview betragtes som virkligørelsen af Merleau-Pontys (1962) program for en fænomenologisk videnskab med udgangspunkt i den primære oplevelse af verden. Ifølge Merleau-Ponty er alle videnskabelige teorier og forklaringer nødvendigvis at forstå som sekundære udtryk for de fenomener, mennesker lever med i dagligdagen. Sociologens model for social interaktion, psykologens beskrivelser af faser i barnets udvikling og geografens kort over landskabet bygger på, og er alene abstraktioner fra konkret begivenheder og menneskelige oplevelser. Interviewet giver os privilegeret adgang til persons oplevelse af deres livsverden og kan udgøre begyndelsen til modellkonstruktion og teoriudvikling.

Det er dog klart, at den analytiske proces med at forstå interviewpersonen, der allerede begynder undervejs i selve interviewet, aldrig kan give helt præcist, hvordan det er at opleve det, interviewpersonen fortæller om. Det, som fortælles, vil altid være konstrueret i den samtaleinteraktion, som interviewet udgør. Målet med et interviewstudie er således mere præcist at komme så tæt som muligt på interviewpersonens oplevelser og i sidste ende at formulere et kohærent og teoretisk velinformert tredjepersonsperspektiv på oplevelsen i en eventuel skriftlig rapport (se også Larkin, Watts & Clifton, 2006). Der er dog væsentlige paradigmatiske forskelle mellem kvalitative forskere, hvad angår målet med interviewforskning. Fænomenologisk orienterede forskere vil søge præcise beskrivelser af, hvordan bestemte fenomener opleves fra et forstørspersonsperspektiv (Giorgi, 1975a), mens socialkonstruktionister og diskursanalytikere vil være mere optaget af, hvordan fænomener *italstesses* og dermed gøres af mennesker, når de trækker på tilgængelige diskursive ressourcer og fortolkningsrepertoarer (Holler & Wetherell, 1987). Forskere, der er inspirerede af oplevelsesorienterede paradigmer som fænomenologi, vil fokusere på interviewet som et medium, der kan udtrykke menneskelig erfaring fra episoder uden for interviewinteraktionen, mens diskursorienterede forskere (herunder eksempelvis konversationsanalytikere og ethnometodologer) i højere grad vil ønske interviewet som en social episode i sig selv, hvor erfaringen konstrueres i interaktionen. I et postmoderne perspektiv, hvor gener blændes, vil man være tilbøjelig til at konkludere, at man både kan sige noget om fenomener uden for interviewet, og at fortællingen om disse samtidig bringer aspekter frem, som ikke fandtes i interviewpersonens oplevelsesverden for selve interviewet (Kvale & Brinkmann, 2009).

Specifikke opførelser og personer

I en interviewundersøgelse får man mulighed for at koncentrere sig om, hvordan specifikke individer forstår bestemte begivenheder, situationer eller fænomener i deres eget liv. Det kan være oplevelsen af at være del af en bestemt ungdomsgruppe, at være forbruger af et af en bestemt sygdom, at arbejde i en bestemt organisation eller at være forbruger af et specifikt produkt. Med interviewet kan man således tilvejbringe en detaljeret og intensiv analyse af en forholdsvis begrænset mængde personers oplevelser af bestemte begivenheder og situationer. Antallet af informanter må dog altid bestemmes i forhold til interviewprojekts rammer, varighed og ressourcer. Et typisk studenterprojekt vil have 3-5 informanter; nogle gange flere, mens individuelle forskningsprojekter med både bygger på omkring 10-20 informanter. Der findes dog forskningsprojekter med andre undersøgelsesmetoder, fx felterbåde, der kan give et skarpare blik for, hvad mennesker rent faktisk *gør* (i modsætning til interview, hvor folk jo primært *fortæller* om, hvad de *gør*). De områder af den menneskelige erfaring, som interviewforskning egnar sig til at belyse, kan blandt andet siges at være de relationelle, konversationelle, sproglige og narrative områder (Kvale & Brinkmann, 2009).

Generelt vil vi dog hævde, at det er bedre at gennemføre relativt få interview og nemarbejde analysen af disse, så den bliver sober, grundig og teoretisk nuanceret, end at gennemføre mange interview med risiko for, at man drukner i mængden af data og ikke får lavet en sammenhængende og nyskabende analyse og fortolkning af materialet. Men hvis man er mange interviewere, kan man naturligvis foretage flere interview. Den enkelte interviewer må forøget et kvalificeret øjen til, hvad der skal intervieweres om, hvordan, hvornår og med hvor mange. Ideelt set interviewer man, indtil man når et mætningspunkt, hvilket vil sige, at yderligere interview ikke giver flere relevante oplysninger om det, man ønsker at vide noget om.

Da den ene af kapitlets forfattere (Lene Tanggaard) i 1999 foretog et feltstudie af ingenieurs lærprocesser på en større dansk virksomhed, var det således ikke besluttet på forhånd, præcist hvor mange interview hun ville foretage. Det blev afgjort underveis under hensyntagen til, om interviewene fojede ny viden til forskningsprocessen. I dette tilfælde var det sådan, at hun foretog 15 interview (i det arbejdssteam, hun undersøgte, var der i alt 30 ingeniører og produktudviklere). Efter 10-12 interview stod det klart, at ingeniorerne i interviewene, selvom Lene også forsøgte at variere spørgsmålene, begyndte at genfange pointen fremhævet i de tidligere interview. Undeveis vurderede hun derfor, at hun efter 15 interview var kommet godt omkring forskningstemaet (Tanggaard, 2000). I andre sammenhænge må man foretage en strategisk afvining af, hvor mange interview man realistisk set kan nå at gennemfore, eller hvor mange informanter man kan få adgang til at interviewe. Man skal passe på ikke at blive forført af den spændende proces, det er at foretage interview, så man ender ned for mange interview, der ikke anvendes. Et godt interviewprojekt kræver, at man bruger megen tid til forberedelse, litteraturstudier, transkribering og analyse. En overordnet pointe er, at grundregler for antallet af interviewpersoner, og eksempelvis også for samtalernes teknik, især kan

være vigtige for noviceinterviewere, mens regler kan opleves som mindre vigtige af den erfarene. Erfareriger med forskellige interviewsituationer, fra tidlige gennemførte undersøgelser og fra samtalor gennem årene med mennesker i forskellige livssituationer, bliver i stedet den vigtige ledetråd, der bestemmer den konkrete gang i interviewprojektet.

Interviewviden

Man kan ikke få viden om hvad som helst ved at anvende samtalor som forskningsmedie. Hvis man ønsker viden om generelle demografiske forhold i et land eller om udbedelse af en bestemt sygdom, er spørgeskemaer og surveys bedre, og hvis man ønsker viden om individuelle præstationer, kan forskellige former for test være at foretrakke. Ofte er det en god idé at kombinere interviewforskning med andre undersøgelsesmetoder, fx felterbåde, der kan give et skarpare blik for, hvad mennesker rent faktisk *gør* (i modsætning til interview, hvor folk jo primært *fortæller* om, hvad de *gør*). De områder af den menneskelige erfaring, som interviewforskning egnar sig til at belyse, kan blandt andet siges at være de relationelle, konversationelle, sproglige og narrative områder (Kvale & Brinkmann, 2009).

Interviewforskning foregår gennem *menneskelige relationer*, hvor interaktionen mellem interviewee og interviewperson er afgørende for den viden, man opnår. Forskellige former for relationer i interviewene kan skabe viden om forskellige ting. En receptiv, empatisk og lyttende interviewer kan skaffe viden om menneskers erfaring, formuleret med deres egne ord, mens en mere aktiv og assertiv interviewer eksempelvis kan tilvejebringe viden om, hvordan mennesker argumenterer og forklarer sig. På trods af dette kan man sagtens opleve en konkret interviewinteraktion, hvor en aktiv interviewstil viser sig at være den bedste til at få interviewpersonen til at tale og formulere sig med gne ord, og hvor en mere receptiv stil vil virke fremmedaret eller provokerende. Den erfarene interviewer vil typisk være i stand til at afveje sin stil i forhold til, hvordan interviewinteraktionen forløber, og hvilken målgruppe der interviewees. De mellemmenneskelige relationer i interviewinteraktionen er struktureret af *konversationen som social praksis*. Derfor er den kontekst, som denne praksis udgør, afgørende for det, der siger i situationen, og hvis den menneskelige virkelighed langt hen ad vejen er en konversationel realitet (se fx Rorty, 1979; Gadamer, 2004), nyder interviewforskning et vist privilegium med hensyn til at have adgang til og tage hensyn til forskellighederne i forhold til denne dimension af den menneskelige virkelighed.

Sproget er et afgørende medium for interviewforskningen, og generelt er der nok for lidt opmærksomhed på sprogets betydning i interviewsituationen. Sproget og dets forskellige udtryksformer er andet og mere end en form, som ferdigformede tanker og følelser uproblematiskt kan udtrykkes gennem. Sproget er snarere selv køretoj for det at tanke, som filosoffen Wittgenstein sagde. Eftersom interviewforskning bruger sproget

som konversationens medium, kan denne type forskning siges at få adgang til menneskets måde at tænke gennem sproget på, som eksempelvis diskursanalytikere er optaget af. Endelig er interviewforskning yderst velegnet til at belyse de narrative dimensioner af den menneskelige tilværelse. Hvis det er sandt, som megen narrativitetsforskning har godt gjort i de seneste ca. 25 år, at mennesker perciperer, tænker, handler og føler ud fra narrative strukturer (fx Bruner, 1991; se også Czarniawska i denne bog), bliver det en væsentlig human- og samfundsvidenskabelig opgave at kortlægge disse strukturer, og her er få metoder mere anvendelige end kvalitative interview, idet netop disse interviewlader mennesker komme til orde med deres egne fortællinger. Selvom interviewet har sine begrænsninger som enhver anden forskningsmetode, har det således også en stor styrke, i og med at det kan kaste lys over områder af vores erfaring på en langt mere effektiv måde end de fleste andre metoder.

HVOROM GÅR MÅNEN I ET INTERVIEWPROJEKT?

Den læser, der er midt i eller skal i gang med et interviewprojekt, vil sikkert allerede nu spørge: ”Hvad skal jeg huske på og medtænke, inden jeg går i gang med et interview?” Vi skal nu gennemgå nogle svar på dette.

Viden og fokus

En væsentlig grundforudsætning for at lave et godt interviewprojekt er uden tvivl, at emnet for interviewet er om noget, som intervieweren selv og andre har brug for at vide noget mere om. Det kan dreje sig om et projekt, der rykker forskningen videre, et projekt, der bidrager med ny viden om menneskers livssituation, og i sidste ende et projekt, der kan påvirke institutionelle og politiske beslutningsprocesser. Det kan lyde ambitøst, men gode interviewprojekter har det, man kan kalde pragmatisk og kommunikativ validitet – de er gyldige, fordi de lærer os noget om menneskers livssituation, og fordi de påvirker teoriudvikling og vores tænkning og handlen inden for bestemte områder. For at opnå alt dette er det centralt, at man som interviewer har sat sig grundigt ind i emnet for interviewet på forhånd, hvilket vi vender tilbage til nedenfor.

Hvilken slags interview?

Et forskningsinterview kan befinde sig på et kontinuum fra det relativt ustukturede interview med få planlagte spørgsmål til det helt stramt strukturede interview med mange styrende spørgsmål fra intervieweren. Man skal vælge den interviewform, som det givne forskningsprojekt kræver. Ingen forskningsinterview er dog fuldstændig ustukturede, idet samtalen altid føres på baggrund af forskerens interesse for at opnå viden om noget (Parker, 2005). Antropologer og sociologer har historisk set benyttet sig af de relativt set mest ustukturede interview som led i et mere omfattende feltarbejde.

Ved klassisk feltarbejde foretages interview ofte i form af uformelle konversationer med de deltagere i feltet, som man kan få adgang til at observere og være sammen med. Som beskrevet af Fontana og Prokos (2007) kan disse interview foregå over mange dage og eksempelvis forme sig som en livshistorisk fortælling. Mange forskere i denne tradition vil være forsigtige med at opstille generelle regler for interviewgennemførsel, fordi intervieweren skal være i stand til at ændre strategi, spørgsmålstyper og stil i forhold til de konkrete personer, der skal interviewes. I nogle former for såkaldt polyfone interview lader forskeren også interviewpersonenes stemmer dominere i den rapport, som skrives fra studiet, således at forskerens ofte autoritative analytiske stemme får mindre plads end vanligt (Krieger, 1983).

Det løst strukturerede interview er en vanskelig genre, som kan kræve stor træning og mellemmenneskelig sensitivitet fra interviewernes side. Den store styrke ved disse former for interview er, at de kan gå helt tæt på interviewpersonens livsverden, og at de kan udføres præcist på de tidspunkter, hvor interviewpersonen rent faktisk har noget at fortælle. Risikoer er, at det kan være svært at fastholde et forudgående forskningsmæssigt tema, således at man ender med en bunke interview, der stritter i alt for mange retninger.

I de tidlige beretninger om feltstudier foretaget af sociologer og antropologer, hvor det løst strukturerede interview var meget anvendt, er der ofte få beskrivelser af metoder og interviewfremlægningsmåder og måske ligefrem en indirekte eller direkte afstandshagen fra at skrive om metode. Man kan hævde, at dette er godt, fordi metodebeskrivelser er uendeligt kedsommelige, og fordi forskning er et håndværk, der ikke læres ved at læse i en bog, men ved at gøre det i samarbejde med mere erfarende forskere (Kvale & Brinkmann, 2009). Nogle forskere har omvendt sået tvivl om, hvorvidt disse tidlige beretninger skal forstås som forskning eller blot er rent deskriptive beretninger, når der nu er så få metodebeskrivelser (Harvey, 1987). I dette kapitel anlegger vi en pragmatisk holdning til denne problematik. Forskning og interview lærer man ved at gøre og ved at øve sig i mange år, men det kan hjælpe en godt på vej at læse om andres erfaringer og beretninger i bøger – også i metodebøger. Ofte fremhæves Spradley (1979) som en af de første, der beskrev interviewet i en metodebog. Det er afgørende for udbreddelsen af interviewinden for den moderne social- og humanvidenskab, at metoden bliver beskrevet i metodebøger. Flere får dermed adgang til at lære om metoder, og den kvalitative forskning har derved også opnået en standardisering, som har været med til at give denne type af forskning berettigelse og legitimitet.

Som beskrevet ovenfor har det løst strukturerede interview været dominerende inden for etnografisk forskning. Det stramt strukturerede interview kender vi omvendt fra eksempelvis Gallups nærmest spørgeskemaalignende telefoninterview, hvor der ikke er mange muligheder for at krybte ud enom eller nuancere de på forhånd fastlagte spørgsmål. Her kan man blive bedt om at kvantificere sine oplevelser på skalaer – eksempelvis

Ved klassisk feltarbejde foretages interview ofte i form af uformelle konversationer med de deltagere i feltet, som man kan få adgang til at observere og være sammen med. Som beskrevet af Fontana og Prokos (2007) kan disse interview foregå over mange dage og eksempelvis forme sig som en livshistorisk fortælling. Mange forskere i denne tradition vil være forsigtige med at opstille generelle regler for interviewgennemførsel, fordi intervieweren skal være i stand til at ændre strategi, spørgsmålstyper og stil i forhold til de konkrete personer, der skal interviewes. I nogle former for såkaldt polyfone interview lader forskeren også interviewpersonenes stemmer dominere i den rapport, som skrives fra studiet, således at forskerens ofte autoritative analytiske stemme får mindre plads end vanligt (Krieger, 1983).

Det løst strukturerede interview er en vanskelig genre, som kan kræve stor træning og mellemmenneskelig sensitivitet fra interviewernes side. Den store styrke ved disse former for interview er, at de kan gå helt tæt på interviewpersonens livsverden, og at de kan udføres præcist på de tidspunkter, hvor interviewpersonen rent faktisk har noget at fortælle. Risikoer er, at det kan være svært at fastholde et forudgående forskningsmæssigt tema, således at man ender med en bunke interview, der stritter i alt for mange retninger.

I de tidlige beretninger om feltstudier foretaget af sociologer og antropologer, hvor det løst strukturerede interview var meget anvendt, er der ofte få beskrivelser af metoder og interviewfremlægningsmåder og måske ligefrem en indirekte eller direkte afstandshagen fra at skrive om metode. Man kan hævde, at dette er godt, fordi metodebeskrivelser er uendeligt kedsommelige, og fordi forskning er et håndværk, der ikke læres ved at læse i en bog, men ved at gøre det i samarbejde med mere erfarende forskere (Kvale & Brinkmann, 2009). Nogle forskere har omvendt sået tvivl om, hvorvidt disse tidlige beretninger skal forstås som forskning eller blot er rent deskriptive beretninger, når der nu er så få metodebeskrivelser (Harvey, 1987). I dette kapitel anlegger vi en pragmatisk holdning til denne problematik. Forskning og interview lærer man ved at gøre og ved at øve sig i mange år, men det kan hjælpe en godt på vej at læse om andres erfaringer og beretninger i bøger – også i metodebøger. Ofte fremhæves Spradley (1979) som en af de første, der beskrev interviewet i en metodebog. Det er afgørende for udbreddelsen af interviewinden for den moderne social- og humanvidenskab, at metoden bliver beskrevet i metodebøger. Flere får dermed adgang til at lære om metoder, og den kvalitative forskning har derved også opnået en standardisering, som har været med til at give denne type af forskning berettigelse og legitimitet.

Som beskrevet ovenfor har det løst strukturerede interview været dominerende inden for etnografisk forskning. Det stramt strukturerede interview kender vi omvendt fra eksempelvis Gallups nærmest spørgeskemaalignende telefoninterview, hvor der ikke er mange muligheder for at krybte ud enom eller nuancere de på forhånd fastlagte spørgsmål. Her kan man blive bedt om at kvantificere sine oplevelser på skalaer – eksempelvis

Næt semistrukturerede interview

på en skala gående fra 1 til 5 eller i kategorier fra fx ”meget tilfreds” til ”meget utilfreds”.

Disse interviewformer kan være velegnede, når man har brug for svar fra mange respondenter og for relativt hurtigt og nemt at kunne kategorisere og kvantificere disse. En ulempe er, at man ikke giver interviewpersonen særligt mange chancer for at opponere mod spørgsmålene. De fleste kender til oplevelsen af, at man sværer 3, fordi man bliver i tvivl om, hvad man egentlig mener. Det kunne også være, at man var en 6'er, men det er ikke muligt at svare 6. Dertil kommer pleaser-effekten, hvor man svarer af ren pligt og for ikke at skuffe den venlige dame i telefonen. Det kan selvfølgelig også forekomme i andre former for interview, men den konkrete ansigt til ansigt-interaktion med et andet menneske uden en alt for stram styring tillader som regel, at man bedre kan fortælle sin egen historie og opponere mod interviewerens spørgsmål eller fortolkninger (Tanggaard, 2007).

Det må påpeges, at man ikke per definition kan sige, at ansigt til ansigt-interaktion udgør den bedste basis for et interview. Skårderuds (2003) erfaringer med interview foretaget per e-mail antyder, at eksempelvis spiseforsytrede piger muligvis udtrykker sig bedre om deres livssituation over e-mail end i ansigt til ansigt-kommunikation, hvor det fysiske nærvær konfronterer dem med en følelse af skam over egen krop, der kan virke hämmende. Man kan forestille sig, at afstanden til spørgeren kan generere mere frie svar, og respondenten kan gå til og fra sit svar og elaborere det over tid. Der har i kvalitativ forskning nok været en tendens til at mene, at det, folk siger i et ansigt til ansigt-interview, er mere ”autentisk” end det, de fx kan skrive eller tegne, men nogle forskere er i de seneste år blevet skeptiske over for denne privilegering af det talte ord (St. Pierre, 2008). Fontana og Prokos (2007) fremhæver, at det elektroniske interview sandsynligvis vil blive mere anvendt i fremtiden i takt med udbedelsen af elektronisk kommunikation, og det giver også mulighed for at interviewe mennesker, man ellers ikke ville have adgang til (fx personer i krigshærgede regioner). I øvrigt har interview over e-mail len praktiske fordele, at de er selv-transskriberede, hvilket kan være særligt tidsbesparende for forskeren.

I resten af dette kapitel fokuserer vi hverken på det helt løst strukturerede eller det helt stramt strukturerede interview. Vi redegrør derimod for aspekter af det såkaldt semistrukturerede interview, som er den form for interview, der oftest anvendes i moderne interviewforskning. Her forløber interviewet som en interaktion mellem forskerens spørgsmål, hvoraf nogle er planlagt og nedfaalet i en interviewguide på forhånd, og interviewpersonens svar. Interviewet forberedes sachanligris til transskription ved at blive optaget på bånd eller digitalt. At vi fokuserer på det semistrukturerede interview betyder dog ikke, at den studerende eller forskeren med interesse for andre interviewer ikke kan læse med, idet temaer omhandlende forskerrollen, interviewteknik, validering og generalisering er almene for interviewprojekter bredt betragtet.

I et semistruktureret interview er det en fordel at begynde med *hvad-spørgsmål*, for man bestemmer sig for, hvordan man konkret vil gå frem i projektet. Kort sagt bør man gøre sig klart, hvad man ønsker at vide noget om, før man overvejer, hvordan man bedst muligt opnår den ønskede viden. Som i al forskning bør genstanden bestemme metoden. Og en forståelse af genstanden vil ofte indebære et kendskab til relevante teorier, hvorfor anvendelsen af interviewet som metode bør gå hånd i hånd med en teoretisk forståelse af genstandsområdet. Metoder og teorier er ikke uafhængige af hinanden, og som nævnt ovenfor vil eksempelvis en fænomenolog se anderledes på vidensproduktionen i et forskningsinterview end diskursanalytikeren som følge af deres forskellige teoretiske perspektiver.

Man kan tematisere *hvad-spørgsmålet* på flere, ofte sammenhængende måder. Hvis man eksempelvis er interesseret i at undersøge unge kvinders oplevelser af at blive mor for første gang, kan man begynde med at gå på biblioteket, konsultere sogedatabaser af forskellig art og lede efter andre studier om samme eller lignende emne. Man kan også orientere sig i medier og andre steder om, hvad man almindeligt skriver og tænker om fenomenet. Man bør altså perspektivere emnet bredt. I et interview med Steinar Kråle siger antropologen Jean Lave (1995) om feltarbejde, at det kræver mindst et halvt års studier på biblioteket, for man kan begive sig ud i feltet – ligesom det kræver tilsvarende tid med litteraturstudier, analyse og fortolkning efter selve feltarbejdet. Antropologer skal eventuelt også lære sig et nyt sprog, og måske har man brug for et såkaldt pilotstudie, hvor man afprøver sine spørgsmål til feltet, inden man virkelig går i gang. Det er naturligvis forskelligt, hvor meget forarbejde der kræves for at gennemføre et interviewstudie, men at et forarbejde er nødvendigt, er uomtvisteligt. Det fokuserer arbejdet, og grundige litteraturstudier på forhånd, gør det klart for en, hvad man bør være opmærksom på i sine interview, og som man måske ellers ville have overset. Derefter vil man også meget nemmere kunne skrive en rapport fra studiet, fordi man kender til de mange mulige rinkler på det undersøgte fenomen.

Man kan naturligvis altid diskutere, om man bliver begrænset i sit udsyn af at have lastet meget om emnet på forhånd, og sommetider hører man det synspunkt, at det ikke er godt at have for megen forhåndsviden om emnet, da dette risikerer at mindske forskerens neutralitet og objektivitet. Dette er efter vores mening en helt forfjett antagelse, idet ingen forskningsinterview er neutrale, men i modsætning til dagligdags samtaler altid er bestemt af den ene parts dagsorden (forskerens), der er – eller bør være – teoretisk begrundet. Det er sandt, at et åbenst sind og en ”bevidst naivitet” (Kvale & Brinkmann, 2009) fra interviewforskerens side kan være en frugbar indstilling, der tillader informanten at udtrykke sig med sine egne ord, men et åbenst sind er ikke det samme som et tomt hoved! Som hermenetikken har godtgjort (Gadamer, 2004), kan vi kun forstå verden på baggrund af en forforståelse, og i praksis viser erfaringen, at de bedste

Forskningsspørsmål	Interviewspørsmål
På hvilke måder former psykologers arbejdsspraksis sig i relation til de forskellige politiske, samfundsmaessige og psykologisk-faglige diskursive forventninger og krav til denne?	<ul style="list-style-type: none"> • Beskriv en typisk arbejdssdag (så detaljeret og systematisk som muligt). <ul style="list-style-type: none"> • Hvad er dine typiske arbejdsopgaver? • Oplever du, at der er sket ændringer i måden, du og andre psykologer arbejder på i PPR? Oplever du nye og andre krav både fra andre og fra dig selv i forhold til tidligere? • Kan du huske din første arbejdssdag? <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan blev du introduceret til den nye arbejdsplads? • Hvordan har du lært det, du kan som PPR-psykolog? • Hvordan vil du vurdere vigtigheden af følgende læringssressourcer på en skala fra 1 til 5 (når 1 er mindst vigtig og 5 er mest vigtig): Kolleger, kurser, fagtidskrifter, learning-by-doing, psykologuddannelsen, supervision (erfaringssgrupper, Aarhus). • Hvordan oplever du mulighederne for efteruddannelse? <ul style="list-style-type: none"> • Er der mulighed for supervision? • Hvad får du ud af supervisionen? • Hvad har du haft mest gavn af fra psykologistudiet? • Hvornår blev du færdig med din uddannelse? • Har du senere brugt noget af studielitteraturen?
At på forhånd fastlægge forskningspørsmål fungerer som styrende for de interviewkategorier og temaer på basis af data i feltet (Charnaz, 2003).	<ul style="list-style-type: none"> • Personlig læring og afslæring – idenditetsudvikling og forandring
At på forhånd fastlægger at stille i selve interviewet, betyder dog ikke, at man ikke kan afvige fra dem. Den konkrete interaktion med interviewpersonen kan netop fortælle, at man forfolger den fortælling, som interviewpersonen er mest optaget af at fortælle. Ofte kan det faktisk vise sig, at man ved at lytte til interviewpersonen og skubbe sine egne præfabrikerede spørsmål lidt i baggrunden alligevel kommer rundt om det tema, man havde forberedt at komme ind på. Det gælder især, hvis man har lavet en god interviewguide, der bygger på viden om de mennesker og det felt, man er interesseret i at undersøge nærmere. Man skal med andre ord kunne være kreativ inden for den ramme, som er etableret gennem forberedelse og udarbejdelse af interviewguiden.	<ul style="list-style-type: none"> • Organisationslæring – omstilling til mere konservative og forebyggende arbejdsmetoder <ul style="list-style-type: none"> • Der har været skrevet og tal af meget om konsultative og forebyggende arbejdsmetoder i de sidste 5 år. • Har dette medført konkrete organisatoriske ændringer her på kontoret? (Hvis ja, hvilke, og hvordan blev de implementeret?) • Hvordan oplever du, at dette har påvirket dit arbejdsliv? • Hvad var de typiske arbejdsopgaver for 5 år siden i forhold til i dag? • Har du oplevet et pris i retning af at arbejde mere konsultativt? (Hvis ja, hvorfor? Ledelse, kollegaer, lævere, forældre, politikere) • Hvad oplever du som de primære årsager til, at PPR i disse år omstiller sig til mere konsultative arbejdsformer?

interview laves af interviewere, der har stor viden om det emne, de interviewer om, idet de kan stille de bedste og mest relevante spørgsmål. Det er eksempelvis vanskeligt at lave gode interview om musik, hvis man er tonefør! Der er dog forskellige syn på denne sag, og i et Grounded Theory-perspektiv vil man eksempelvis ofte være vorsom med at interviewe på basis af fastlagte teoretiske kategorier, fordi man søger at fastholde vigtigheden af at gå til fellet så forudsætningsløst som muligt og at generere sine analytiske kategorier og temaer på basis af data i feltet (Charnaz, 2003).

Konsekvensen af at ikke fastlægge forskningspørsmål før interviewet, betyder dog ikke, at man ikke kan afvige fra dem. Den konkrete interaktion med interviewpersonen kan netop fortælle, at man forfolger den fortælling, som interviewpersonen er mest optaget af at fortælle. Ofte kan det faktisk vise sig, at man ved at lytte til interviewpersonen og skubbe sine egne præfabrikerede spørsmål lidt i baggrunden alligevel kommer rundt om det tema, man havde forberedt at komme ind på. Det gælder især, hvis man har lavet en god interviewguide, der bygger på viden om de mennesker og det felt, man er interesseret i at undersøge nærmere. Man skal med andre ord kunne være kreativ inden for den ramme, som er etableret gennem forberedelse og udarbejdelse af interviewguiden.

Interviewguide

Sædvanligvis udfører man i et semistruktureret interview selve interviewet på basis af en interviewguide. En interviewguide kan være mere eller mindre styrende for selve interviewet og mere eller mindre detaieret og teoristyret af den forståelsesmodel, man har af, hvad interviewet skal omhandle, og hvilken mere præcis metodologisk rute man vil lade interviewet føregå inden for. Man kan udarbejde en interviewguide som en tabel i et tekstdehandlingsprogram, hvor man kan skelene mellem interview- og forskningspørsmål. Den kan eksempelvis se ud som følgende lille uddrag fra en interviewguide udarbejdet af Claus Elmholdt og Lene Tanggaard i forbindelse med et forskningsprojekt om psykologers oplevelse af en mulig ændring i arbejdsformerne inden for pædagogisk psykologisk rådgivning (i retning af øget brug af konsultative metoder) >

BØSST: INTERVIEWGUIDE TIL ARBEJDSOPGAVER I PPR
UNDFADE AT ØPHOLDSELIG GUIDE

Introduktion: Interviewet omhandler dine erfaringer med arbejde og læring i PPR

Anonymitet: Dit navn vil blive anonymiseret

Båndtagelse: Interviewet vil blive optaget på bånd og transskribert. Sæfremt det ønskes, fremsendes transskriptionen til dig til gennemlesning

Tid: Interviewet vil tage max en time

Den anvendte interviewguide var i realiteten noget længere, og der er blot gengivet et uddrag her. Guiden rummer en opdeling i forsknings- og interviewspørgsmålene. I guiden præciserer vi ikke, hvordan vi er kommet frem til forskningspørgsmålene. Det kan man vælge at gøre mere ud af, men i dette tilfælde blev det teoretiske fokus og vejen til interviewguiden begrundet i selve beskrivelsen af forskningsprojekter og i det publicerede materiale (Tanggaard & Elmholdt, 2006, 2007; Elmholdt & Tanggaard, 2007). I dette specifikke projekt angik forskningspørgsmålene især forhold vedrørende organisationsspecifikke ændringer og dannelses betydning for læring og faglig identitetsudvikling i pædagogisk psykologisk rådgivning, hvilket hovedsagligt var motivet af egne og andres tidligere studier af praksislæring og organisatorisk læring, herunder af internationale studier af konsultative arbejdsformer inden for skolepsykologisk arbejde.

Årsagen til opdelingen mellem forsknings- og interviewspørgsmål er, at et godt og relevante forskningspørgsmål støtted fungerer som et godt interviewspørgsmål. Interviewspørgsmålene bør være langt mere mundrette, ligefremme og livsverdensnære, end et forskningspørgsmål kan være, idet sidstnævnte ofte befinner sig på abstraktions- eller modelplanet. Desuden søger forskningspørgsmålene ofte *forklaringer* på bestemte fænomener, processer og sammenhænge, mens interviewspørgsmålene derimod typisk søger konkrete beskrivelser af disse. En analogi med en leges diagnosticering kan stille en diagnose analogt til forskerens forklaring på et bestemt fænomen (Kyale & Brinkmann, 2009). Det bør dog tilføjes, at der er mange tilfælle, hvor denne analogi ikke holder stik, og hvor forskerens mål slet ikke er en forklaring ("diagnose"), men derimod en ren beskrivelse.

Ovenstående interviewguide er et eksempel på en semistruktureret guide, hvor der i selve interviewet vil være en kontinuerlig vekselsvirkning mellem spørgsmål og svar. I andre typer af interview, eksempelvis det mere abdæggende livsbiografiske interview (se Wengraf, 2001), vil der typisk være langt færre forudgående fortælling, og selve interviewet vil være langt mere styret af interviewpersonens egen fortælling. Interviewguiden kan her bestå af et enkelt spørgsmål, fx "De fleste mennesker kan fortælle der sin historie. Nu vil jeg bede dig fortælle mig din livshistorie. Begynd så langt tilbage, du kan huske, og gå så meget i detaljer, som du vil." Denne type interviewforskningsstil intervieweren med hensyn til på forhånd at gennemtænke, hvilke spørgsmål der kan faciliterer personens fortælling, og ofte kræver det en god portion øvelse at gennemføre sådanne biografisk-narrative interview.

På et mere overordnet plan kan man skeletere mellem en tematisk og en dynamisk dimension af en interviewguide. Tematisk vil guiden indeholde de spørgsmål, som man inden selve interviewet mener, det er vigtigt at komme omkring. Under selve interviewet

bor man sikre sig, at man kommer godt nok rundt om de temaer, som man gerne vil afdække i den endelige rapport fra interviewene. Dynamisk set skal spørgsmålene i guiden fremme en positiv interaktion, holde samtalen i gang og motiveres interviewpersonerne til at tale om deres oplevelser og følelser (Kyale & Brinkmann, 2009). Interviewet skal helst forløbe som en almindelig samtale, men den vil have et specifikt formål og en særlig struktur. Det er en god ide at lære sin interviewguide udenad, så man som interviewer kan anvende den fleksibelt og dermed bliver i stand til at fokusere på interviewpersonens beskrivelser og aktivt lytte til vedkommendes beretninger snarere end at tænke på, hvad det næste spørgsmål mon er.

Type af interviewspørgsmål

En interviewer skal helst vide, hvor vedkommende vil hen med interviewet. Det gør intervieweren til en bedre lytter, og spørgsmålene vil ofte kunne formuleres ganske klart. Der kan, som omtalt af Kyale & Brinkmann (2009), skelettes mellem forskellige typer af interviewspørgsmål. Det kan være *indledende spørgsmål* af typen: "Kan du sige mig noget om ...?" eller "Kan du fortælle om en situation, hvor du oplevede ..." Sådanne åbningsspørgsmål skal gerne kunne give anledning til, at interviewpersonen fortæller en historie om en konkret episode i sit liv, som kan have relation til forskningstemaet (Eksempelvis som nævnt i dette kapitel: om at blive mor for første gang, om at være psykolog i PPR, om at lære i arbejdslivet osv.). Det er ofte let at få personer til at formulere sig i narrative, fx ved simpelthen at bede om, det ("Kan du fortælle mig historien om dengang du sprang ud som homoseksuel?").

Efter et indledende spørgsmål kan der stilles *opfølgende spørgsmål*. Disse skal gerne kunne holde fortællingen i live og uddybe relevante dimensioner af fortællingen og beskrivelsen. Man kan spørge direkte til det sagte eller nikké, sig udm eller anvende opmuntrende gestus. Man skal kunne lytte til, hvad interviewpersonen har påhjertet, og samtidig kunne bevare fokus på forskningspørgsmålene. Man kan også anvende *sonderende spørgsmål*, hvor man helt åbent og bredt undersøger eller søger at få en mere detaljeret beskrivelse af det, interviewpersonen fortæller om. Det kan være spørgsmål som "Kan du sige noget mere om det?" eller "Kan du give en mere detaljeret beskrivelse af, hvad der derefter skete?". *Specificerende spørgsmål* kan også introduceres undervejs i interviewet. De er ofte mere direkte: "Hvad gjorde du så?", "Hvad skete der bagefter?", "Hvordan havde du det med det?". *Dirakte spørgsmål* kan også være nødvendige, især hvis man har et forskningspørgsmål, der kræver præcise svar: "Når du siger 'sove igennem', tænker du sa på, at barnet sover hele natten eller ...?" eller "Har du nogensinde hørt nogen ydre sig negativt om, at du ikke ammer?". I andre tilfælde eller på andre tidspunkter i interviewet kan indirekte spørgsmål med fordel anvendes. Det kan være *projektive spørgsmål* af typen "Hvad tror du, din mand tænker om det her?".

Fra interview til tekst

For at kunne styre interviewet i den retning, som er nyttig for forskningsprojekts fokus, kan man også introducere strukturerende spørgsmål. ”Nu vil jeg gerne tage et andet emne op” eller ”Lad os tage et kig tilbage på tiden før den episode, du lige har fortalt om”. I perioder af interviewet vil *tværsidet* være at foretrække frem for et spørgsmål. Interviewpersonen kan have brug for tid til at gennemtænke eller huske tilbage på bestemte episoder og til selv at bryde tværsiden med vigtig information, som måske har været udeladt indtil da. Endelig er det vigtigt at nævne, at man også kan anvende *forkladelige spørgsmål*, der søger en bekræftelse på, at man har forstået interviewpersonen rigtigt. Her kan man eventuelt omformulere et svar og derved søge en afklaring. ”Er det rigtigt, at du føler angst?” eller ”Du mener altså ...”? Dette er i en vis forstand at rigtigt forstået, at du føler angst” eller ”Du mener altså ...”? Dette er i en vis forstand at begynde analysen af interviewudsagnene, allerede mens interviewet foregår, hvilket letter det efterfølgende arbejde og gør tolkningerne mere gyldige – i hvvert fald på et plan, der vedrører interviewpersonens selvfors্তalelse.

Det er her igen vigtigt at fremhæve, at et interview aldrig kan reduceres til et spørgsmål om spørgsmålsteknik. Det vigtigste er, at intervieweren lærer at lytte aktivt, det vil sige opmærksomt og sensitivt, til det, som interviewpersonen er i færd med at berette om. Det kan kræve mange års træning at blive god til dette, men også utrenede interviewere kan faktisk vise sig at leve glimrende interview. Det kan sagtens være, at man har oparbejdet evnen til at lytte aktivt i andre sammenhænge i sit liv.

Når sejre interviewstudiet skal rapporteres, er det vigtigt, at man tydeliggør den sociale kontekst under interviewet. Det kan man gøre ved at gengive interviewsejrensen og interaktionen mellem spørgsmål og svar og ved at beskrive stemningen og rammerne omkring sejre interviewet. Hvis man lære meget af journalister, som ofte er gode til at gengive en stemning fra den sammenhæng, hvor de har lavet et interview. Man kan som interviewere også prøve at henvisse til konteksten i sejre spørgsmålene (fx ”Vi sidder her i dit barndomsbjem og kigger ud i haven, hvor du spillede fodbold som barn. Hvordan fandt du ud af, at du ville være professionel fodboldspiller?”). På et mere generelt plan er det fremhævet af interviewforskere, eksempelvis Potter og Hepburn (2005), at mange forskere i interviewrapporter forsømmer at gengive den sociale interaktion under interviewet, og det kan gøre det svært for læseren at få en fornemmelse for sammenhænge mellem spørgsmål og svar. Intervieweren er ganske enkelt fjernet fra rapporten, repræsentationen af interaktionen i interviewet er mangelfuld, og selve interviewet opfattes derfor ikke som en social interaktion. For at give læseren mulighed for at tage kritisk stilling til interviewrapporten, og dermed også for at understøtte validiteten af denne, er det derfor vigtigt, at man rediger for vejen til de svar, der er produceret. En af vejene til dette er ganske enkelt at vise læseren, hvilket spørgsmål der leder til de svar, der er opnået.

Et interviewprojekt involverer en række oversættelser: Forskningsspørgsmål skal oversættes til interviewspørgsmål, den mundtlige interaktion i interviewsituationen skal oversættes til en skriftlig transskription, og forskerens analyse af materialet skal oversættes til et læsbart og gerne anvendeligt produkt i form af en interviewrapport. I de følgende afsnit behandler vi de to stdstnævnte oversættelsesbevægelser, og vi begynder med transskriptionsdelen.

Transskription

Det kan synes provokerende at kalde transskription for oversættelse. Er det ikke relativt enkelt simpelthen at skrive det ud, som er blevet sagt i et interview? Desværre er det ikke enkelt. Det talte og det skrevne sprog er to meget forskellige sproglige medier, og idet man repræsenterer den levende, mundtlige interaktion på skrift, friser man noget fast, som i sig selv er dynamisk og kontekstuel, og dette involverer en oversættelse. I mundtligt sprog er det ikke givet, hvor den ene sætning slutter, og den næste begynder. Talesprogr er en strøm, hvor vi ofte anvender uafsluttede sætninger, og hvor vi løbende vender tilbage til tidligere, uafsluttede sætninger, hvorfor det kan være vanskeligt at afgøre, hvor punktum og kommaer skal sættes i transskriptionen. Det er kendt, at en mængde information går tabt, idet man transskriverer. Kropsprog og stemmeføring lader sig ikke umiddelbart transskribere, men også visse rent sproglige fænomener som fx ironi kan være uforståelige uden for den kontekst, som interviewinteraktionen op-rindeligt udgjorde.

Der er udviklet forskellige transskriptionssystemer, hvor det bedst kendte nok er Gail Jeffersons system, der især anvendes inden for konversationsanalyse (se kapitel 15). I Jeffersons system siger man at gå tæt på det talte sprog og transskriberer toneleje, tonefald, stemmevolumen, præcise angivelser af tid m.m. I nogle forskningssammenhænge er det afgørende, at man har disse detaljer skrevet ud i transskriptionen, men i andre sammenhænge er det mindre vigtigt. I overnævnte interviewundersøgelse med PPR-psykologer valgte vi en helt enkel transskriptionsstrategi, hvor det afgørende var at fastholde meningsindholdet i det sagte. Vi udskrev ikke selv interviewene, hvilket nogle forskere vil fremhæve som problematisk, fordi man derved ikke har kontrol over oversættelsen fra den mundtlige til den skriftlige form. Det kan klart anbefales at opnå erfaring med dette som noviceinterviewer. Der er store fordele forbundet med, at den, der har fortaget et interview, også er den, der transskriberer det, for ofte er det vanskeligt for en tredje part at høre den præcise ordlyd på lydoptagelsen. Derfor er det også en god ide at transskribere relativt kort tid efter, at interviewet er blevet foretaget, så man nogenkunde klart kan huske, hvad der blev sagt. Desuden kommer man dybt ind i sit materiale ved at transskribere det, og ofte opstår gode ideer til analyse i denne fase,

kun gøre, hvis man har en god erkendelsesmæssig grund til det. Vigtigt er det imidlertid, at man er så konsistent som muligt, dvs. at man lægger sig fast på, hvordan man vil transskribe og holder sig til det. Væger man at udskrive ”uh” og ufuldende ord og lignende i et interview, bør man fortsætte med det i sit projekt. Hvis man sender transskriptionen tilbage til interviewpersonen for at få vedkommendes kontrol af, at man har udskrevet samtalen korrekt, bør man gøre personen opmærksom på de store forskelle, der er på tale- og skriftspråg. Mange interviewforskere har erfaring for, at interviewpersonerne næsten bliver chokerede, når de ser, hvor usammenhængende deres tale tager sig ud i en transskription, og man bør oplyse, at dette er helt almindeligt og simpelthen knytter sig til det talte sprog (Kvale & Brinkmann, 2009). I PPR-undersøgelsen kom transkriptionen til at se ud som i eksemplet i boks 1.3.

BOKS 1.2: EKSEMPLER PÅ TRANSKRIPTION	
F	Hvad var dine typiske arbejdsopgaver for fem år siden i forhold til i dag, har det forandret sig?
IP	Ja, det kan du tro. Jeg syntes, der var rigtig mange børn, der kørte det bare ... ik'. Der fik man en henvisning, og så gik man i gang med at snakke med ... at indkalde forældre, og drofte henvisningen med dem, og optage anamneser, og snakke med lærerne og pædagogerne om hvordan de så problemerne, og spørge lidt mere ud. Og så i gang med at lave en undersøgelse af barnet, og rapport, og tilbagelæring, kan man sige, med pædagogerne og forældrene, og vær så god – næste!
F	Ja. Det var dejligt overskueligt ...
IP	Jeg syntes, det var dadssygt, og jeg havde det bare så træts med det, og jeg var ikke stærk nok til ... Sådan fagligt stærk nok til at selv på egen hånd at nuancere det mere, end jeg gjorde dengang.
F	Hvad har skabt dine muligheder for at komme til at arbejde anderledes?
IP	Jamen, det har det at læse en artikel, som kunne pege ... gå lige ind på præcis den fornemmelse jeg havde af mit fag, og det arbejde, jeg gik og lavede. At det kunne være anderledes, og den måde at tænke anderledes om det på. Det var ikke bare min, det var også noget, man gjorde andre steder, ik'. Og så noget ... nogen statistikker om, hvordan det havde virket, ikke også.

hvorfor det kan være velinvesteret tid. Nogle forskere vælger selv at transskrיבere de passager, de vurderer som afgørende for deres studie; og ladet andre transskriber min-dre rigtige passager, hvilket kan være en god løsning. Pålideligheden mellem forskellige personer, der transskriberer den samme passage, er meget lav, hvilket er let at efterprøve (se Poland, 2003). Nyere former for software til kvalitativ dataanalyse tillader, at man foretager en kodning af materialet direkte på lyden, og dette har selvfølgelig den fordel, at man slipper for at transskribe hele materialet, men i sidste ende er man stadig nødt til at transskriber de dele af materialet, som man ønsker skal indgå som citerater i den endelige rapport. At arbejde med transskription kan det omvendt på den anden side vise sig at være en frugtbart aktivitet, der giver indsigt i mikroprocesserne i menneskelige samtalers, og den kan også gøre forskeren klogere på vedkommendes egen stil som interviewer.

Til trods for disse rigtige pointer kan det ikke altid lade sig gøre selv at transskrībere. Mange universitetsansatte forskere skal undervise, administrere og forske samtidigt, så hvis man ønsker at lave empiriske undersøgelser, kan det i nogle tilfælde være nødvendigt at forholde sig mere pragmatisk. I PPR-undersøgelsen besluttede vi at lade en studerende transskribe interviewene. For at sikre en vis standard i transskriptionen udarbejdede vi en manual til den studerende, som udskrev interviewene. Den så ud som følger:

BOKS 1.2: INSTRUKTIONER TIL TRANSKRIBERING AF PPR-INTERVIEW	
• Angiv med forbogstaver for navne, hvem der taler. Eventuelt med angivelserne (IP) interviewperson og (F) forsker.	
• Skift linje, når en ny person begynder at tale. Brug linjeafstand halvanden, Times New Roman.	
• Angiv med kapitaler, hvis tonefaldet er særligt højt, hvis der råbes eller markeres med tonelejet.	
• Angiv gerne med parentes, hvis der grines, eller hvis der er en pause, et ophold i interviewet.	
• Angiv eventuelt i parentes efter et citat, hvis der er yderligere ting, som kunne bemærkes. Stemninger i interviewet, som ikke kommer frem på skrift.	
• Henvend dig til Lene eller Claus, hvis der er spørgsmål eller problemer undervejs.	

Når man transskriberes, skal man gøre sig klart, at det er meget tidskrævende. En trænet person vil måske kunne transskribile en times samtale på ca. seks timer, hvis transskriptionen er almindelig og ordret, men det kan tage ti gange så lang tid, hvis transskriptionen skal foregå efter de detaljerede retningssnijer fra Jefferson. Så dette bør man

Vi nævnte tidligere, at analysen allerede begynder i løbet af selve interviewsituationen, hvor man kan søge at få afprøvet fortolkninger i mødet med interviewpersonen. Ideelt set forberedes analysen allerede i selve designfasen af interviewprojektet, hvor det er

At give sig ud

Vigtigt at uformede projektet således, at man får et materiale, der er relevant i forhold til de analysestrategier, man ønsker at anvende. Hvis man ønsker at lave narratologiske analyser, er det selvfølgelig godt at få produceret nogle historier i interviewsituationen, hvis man vil lave fænomenologiske analyser, bør man få konkrete, livsverdensnære beskrivelser, og hvis man vil undersøge de begrebelige strukturer, som mennesker anvender til at forstå verden, kan det være fordelagtigt at spørge til interviewpersonernes begrebsforståelser. Ligesom en kvantitativt arbejdende forsker på forhånd vil gennemtænke, hvilke statistiske test der skal kunne laves på materialet, bør en kvalitativ forsker overveje tidligt i processen, hvilke analytiske greb der skal anvendes. Det betyder dog ikke, at man skal udelukke sig selv fra at lade sig overraske af materialet. Fværtimod er det vigtigt at holde sig åben over for de strukturer, sammenhænge, modsætninger og tænk, hvilket materiale vil indeholde, uanset hvilken type analyse man på forhånd brud, som ethvert materiale vil indeholde.

At analysere betyder høgstaveligt alt at bryde noget ned i mindre dele. I virkeligheden er det sjældent en række enklelementer, man efterstørger, når man analyserer. Oftere vil man arbejde hen imod at sammenfatte materialet i større, sammenhængende kategorier, typologier, idealtyper, narrativer, diskurser eller fænomenologiske essenser – afhængigt af ens paradigmatiske udgangspunkt og erkendelsesinteresse. I virkeligheden er analyseprocessen en bevægelse mellem at analysere (bryde ned, stille skarp) og synetiserere (bygge op, sætte sammen), og målet er at ende med et overblik over materialet, der sætter en i stand til at se nye sammenhænge, en ny orden, som ikke var åbenbar fra begyndelsen. Andre gange er det dog modsat, hvor resultatet af en analyse ikke er nye sammenhænge, men derimod et nyt blik for modsætninger og diskontinuiteter.

Især forskere, der arbejder med diskursanalyse, poststrukturalisme og dekonstruktion, er opmærksomme på, at resultatet af en analyse helt legitimit kan være fragmentarisk og mosaikagtigt, hvorimod forskere, der anvender fænomenologi, Grounded Theory og hermeneutik, oftere vil søge at integrere enkeltdele i materialet i større helheder. Frosh (2007) har beskrevet, hvordan kvalitativ forskning bygger på en dialektik mellem den ene side og den anden, hvordan integration på den anden. Dette skyldes, at mennesket selv befinner sig i et sådant spændingsfelt, hvor subjektet på den ene side er positioneret i og af forskellige og ofte konflikrende diskurser, men på den anden side også tilstreber integritet og kohärens i erfaringen.

Enhver analyse er teoretisk eller paradigmatisk informeret. For specifikke analytiske tilgange vil vi derfor henweise til de kapitler i denne bog, der præsenterer de forskellige teorier og paradigmmer inden for kvalitativ forskning (fænomenologi, hermeneutik, Grounded Theory, dekonstruktion, psykoanalyse, marxisme, STS, diskursanalyse, kontekstteori og parafrenografi osv.). Her vil vi begrænse os til nogle mere almene kommentarer, som antagelig er gyldige på tværs af (de fleste af) de nævnte teoridannelser.

Mange interviewprojekter bruger uforholdsmaessig megen tid på selve interviewene og for lidt tid på analyse. At analysere sit materiale er tidskrevende, især hvis materialet er stort, men under alle omstændigheder må man regne med, at det tager lang tid med mange gennemlæsninger, kodninger, refleksioner, forsøgsvis beskrivelser og lignende. Computerprogrammer kan være en god hjælp til at holde styr på et stort datamateriale, men de er ingen genvej til at skabe struktur og sammenhæng. Her må der et menneskeligt øje til, og mens disse programmer er velegnede til kodning og kategorisering, er de ude af stand til at lave eksempelvis diskursanalyse, dekonstruktion eller narrative analyser.

Ved en første gennemlæsning af et materiale kan det forekomme uoverskueligt og rodet, men de fleste forskere har erfaring for, at man ved at være talmodig og tvinge sig til fortsatte læsninger ender med en forståelse af materialet, som man kan begynde at nedfælde på skrift. At skrive om sit materiale er en indre del af analyseprocessen, som fremhævet af Richardson (1990). Paradoxsalt nok skal man ikke vente med at skrive, til man ved, hvad man vil sige, for skrivingen er en erfaring, der gør en lidtigere på materialet og på, hvad der er værd at fremlægge ved det. En god ide er at begynde med at skrive ned, hvad der har overrasket en mest ved interviewen. Sommetider har studerende svært ved at komme i gang med analysearbejdet, men de kan beskrive levende og detaljeret, hvad de har lært af deres informanter, og det kan være en god begyndelse simpelthen at nedfælde disse beskrivelser på skrift. Da er man allerede godt i gang med analysen.

Kodning

En mere formalistisk anbefaling er at kode sit materiale. Dette er forfinet som teknik inden for bestemte traditioner som Grounded Theory, og eksempelvis er meningskondensering (at reducere større tekstssegmenter til meningsegmeder; se Kvæle & Brinkmann, 2009) centralet for fænomenologiske og hermeneutiske tilgange, der legger vægt på beskrivelse og forklaring af meningssindhold. Men også mere alment kan det være overbliksskabende at arbejde med kodning. Koder er nøgleord, som anvendes på tekstssegmenter med henblik på at identificere dem senere og eventuelt sammenligne, kontrastere og tælle op, hvor fremlæggende noget er. Koder kan være datadrevne eller begrebsskrevne (Gibbs, 2007). Datadrevne koder opstår induktivt af selve materialet, og forskeren går altid til sine data uden på forhånd at have lagt sig fast på koderne. Begrebsskrevne koder er derimod lagt fast på forhånd, enten ud fra teori, eksisterende litteratur eller bestemte hypoteser, som forskeren ønsker at afprøve. I principippet kan lavd som helst kodes. Gibbs (2007, s. 47-48) nævner som eksempler: Specifikke handlinger, begivenheder, aktiviteter, strategier, symboler, deltages-

niveauer; relationer, betingelser, konsekvenser, situationer, men også såkaldt "reflektive koder", der handler om forskerens rolle i processen.

Eksampel på analyse af et interviewmateriale
 I boks 1.4 gengives en mindre sekvens af en del af analysen af et interview med en psykolog hentet fra PPR-studiet. Eksemplet viser, hvordan man kan arbejde med meningkondensering og derafter med kategorisering, analyse og begyndende fortolkning af interviewsekvensen. Vi er i begyndelsen af interviewet.

BOKS 1.4 ANALYSEAFSTUDERET MATERIALE	
Udskrift af Interviewsekvens	Mening-kondensering Kategorisering, ana-lyse, fortolkning
F Hvilke skoler, hvilke områder er du på?	Forskolebørn – 0-6 år. Vest-Aarhus.
IP Jamen, jeg har småbørnude i Nord xxx distrikts, altsåude i Gjellerup. Det er mine småbørn derude.	Projektstilling – en eksklusiv indsats. Et område med særligt mange udsatte børn måske.
F Så småbørn det er nul til seks, eller hvad?	Projektet er nyt En konsultativ vinkel – småbørn versus skole. Litteraturen viser, at behovet for udskillelse af børn via psykologisk undersøgelse er mest knyttet til behovet for specialundervisning. Segregering er knyttet til skolen.
IP Ja, nul til seks. Og så er jeg sammen med en anden i gang med et projekt, eller jeg har en projektstilling, som retter sig mod særligt udsatte småbørn i nogle særligt udvalgte skoledistrikter. Så det er vi i gang med at sætte på skinne og er egentlig klar til at gå i gang med arbejdet. Og det er ... det har jeg konsultativt. En konsultativ vinkel, den måde jeg arbejder på.	En konsultativ vinkel – småbørn versus skole. Litteraturen viser, at behovet for udskillelse af børn via psykologisk undersøgelse er mest knyttet til behovet for specialundervisning. Segregering er knyttet til skolen.
F Og hvad siger du? Den ... Det projekt det er ikkeude i Vest, eller hvad?	
IP Det er i forskellige udvalgte skoledistrikter. Det er i Vest – Nordgård skoledistrikts, Torpeshøj, Hasle fra Vest og Frydenlund.	

F Kan du prøve at fortælle lidt mere om det projekt, hvad ligger der i det?	Tidlig psyko-logfaglig ind-sats – socio-emotionelle problemstil-linger. De socio-emotionelle problemer er svært definer-bare, følelses-mæssige og socialt betin-gede vanske-ligheder.
IP Jamen, det ligger der ligge det i det, at det er særligt udsatte børn – småbørn, der er overskriftens, og der er blevet be-villget én stilling – en psykologstilling, med henblik på en tidlig psykologfaglig indsats i forhold til de her småbørn. Og det har ... det retter sig særligt imod børn med socioemotionelle vanskelig-heder og børn, som ikke er indbefatet af de eksisterende tilbud, vi har til børn.	Socialt betingedede problemer ver-sus individuelle socioemotionelle problemer – over-lappende?
F Hvordan screener man? Er der samar-bejde med social ...	Ansatte i dag-institutioner er nøgle-personer, de udpeger, og desuden "an-dre der falder over et barn, der tilhører målgruppen". De skal kon-takte institu-tionen.
IP Ja, det er jo svært, ik', for det er sådann lidt en blød definition. Men man kan sige, at vi har egentligt som overskrift, at det er det der med, at det er det socio-emotionelle, der er ... ja, overskriftens på børn. Og så at det er børn, der ikke er indbefatet af de eksisterende tilbud. Så det bliver lidt noget med, at det er en inklusion, men også en eksklusion fra de eksisterende tilbud. Så på den måde bliver det ... men først og fremmest at det er børn med følelsemæssige socialt betingede vanskeligheder.	>
F Jamen, hvordan rekrutteres, er det pædagogerne?	F Jamen, hvordan rekrutteres, er det pæ-dagogerne?
IP Ja, altså det ... det går jo ... altså, dag-institutionerne er nøglepersoner i det på den måde, at det er dem, der vurderer om det er et barn, der tilhører den her målgruppe. Og andre der falder over et barn, de vurderer som udsat, skal kontaktes døgninstitutionsslederen i det pågældende område.	

Analysen vil forløbe sådan gennem hele interviewet, og man vil også bemærke, hvis der forekommer gentagelser eller modtageelse på tværs af de enkelte udtalelser. Samtidig vil man også kunne registrere i analysen, hvor der er ligheder og forskelle i relation til de andre interview. Opdelingen i meningsenheder foregår altid først efter, at man har dannet sig et indtryk af interviewmaterialet i dets helhed ved ganske enkelt at læse alle interviewene igennem. Deraf bevæger man sig ned i analysen, som det ses ovenfor, og efterfølgende perspektiveres tilbage til hele materialet igen og til mere eksplikt teoretiske referencer. Man kan med fordel udskrive sine interview, så der er en god margen på begge sider af teksten. Her kan man så begynde at indføje kommentarer og trække meningsenheder ud efter den første gennemlæsning af teksten.

Nogle dele af interview kan give anledning til mange analyser, andre dele færre. Giorgi (1975) og Giorgi & Giorgi (2003), som har været nogle af de første til at præcisere, hvordan man kan arbejde med meningskondensering, mener, at målet med det er at fremanalyseres den psykologiske essens i det, interviewpersonen siger. Det gør de ved at forblive på et forholdsvis ateoretisk plan i selve analysen. I det ovenstående projekt var vi inspireret af denne tankegang, men vi læste også materialet ud fra en mere teoretisk vinkel, som vi ikke forsøgte at lægge bag os. Vi noterede os undervejs, hvornår interviewpersonerne sagde noget, som vi genkendte fra andre studier. Det vil sige, at vi også læste materialet teoretisk eller, om man vil, med en fortolkende strategi. Denne strategi vil vi uddybe i det følgende.

Afslutning

Det er en noget underkendt analytisk strategi at læse et interviewmateriale teoretisk. Denne tilgang består i, at man læser sit materiale ud fra et teoretisk kendskab til feltet, men uden nødvendigvis at være bundet af bestemte paradigmatiske fremgangsmåder. Sociologen C. Wright Mills anbefaede, at enhver forsker skulle være sin egen metodolog. Han skrev følgende i sin berømte bog *The Sociological Imagination*:

Vær en god håndværker. Undgå ethvert sæt af procedurer. Prøv frem for alt at udvikle og anvende den sociologiske forestillingsverne. Undgå metoderne og teknikernes fetishisme. Forsøg at vende tilbage til den oprætentiose intellektuelle håndværkers indstilling og bliv selv sådan en håndværker. Lad teori og håndværk sin egen metodologi; lad enhver blive sin egen teoretiker; lad teori og håndværk igen blive del af en håndværkspraksis (2000/1959, s. 224).

Mange af de væsentlige interviewstudier i samfundsviden skaberne har vært baseret på håndværksmæssig kunnen og solidt kendskab til genstanden for studiere snare end på anvendelse af bestemte analytiske metoder. Det gælder fx studier af det moderne arbejdsliv foretaget af Richard Sennett, af amerikanernes moralske livsorientering ved

		Den konsultative
F	Og hvordan arbejder I så?	Bestynder arbejdet med et konsultativt forum – for at få klare, hvad opgaven er. Derefter bestemmes, hvem der skal have fokus på at løse opgaven. Det så, der skal til for at løse opgaven. Og det betyder, at der ligger ikke rád og vejledning der. Det handler simpelthen om at have fokus på at brede problematiken ud og analysere den.
F	Yes. Forstå den, perspektiver på, undersøgende, uddybende.	Derefter be-analyseres den.
IP	Ja, ligefra. Og når det så er gjort, så kan det være ... det kommer ud af det, det kan være et konsultativt forslag, det kan være en ... hvis man kan løb, det kan være alt muligt, hvad vi siger, at der er gjort alt muligt, hvad vi kan forestille os, man kunne gøre i den sammenhæng – en undersøgelse. Det kunne også være en udbygning af et netværk.	stemsmes strængt – måske konsolutivt forslag, måske forsløb, måske en udredning eller udbygning af et netværk.

Som det frængår af det ovenstående, kan man i dette tilfælde ikke fuldstændigt afgrense og adskille et livsverdensperspektiv og et teoretisk perspektiv. Både interviewpersonen og intervieweren taler i et delvis psykologifægtigt sprog. De arbejder ud fra samme men og intervieweren opstiller et forstående af følge interviewpersonen – eksprægede koder, og det gør det nemt for intervieweren at forstå den, perspektiver på, undersøgende, uddybende. Dette gør, at interviewet måske kan virke indforstået. Hvad vil det eksempelvis sige, at ”brede en problematik ud”, som psykologen siger det i sin næstsidste replik? Er det at gøre problemet større, at udrede enkeltdele i problemet eller noget tredje? Her ville en ikke-psykolog måske have været i stand til at spørge mere ind til, hvad det faktisk betyder i praksis. Som det frængår af selve analysen, forbliver den på et meget beskrivende plan. Meningskondenseringen består i ”koge” udtalelserne på et og et mindre meningsenheder, og den efterfølgende kategorisering og kodning breder dem bagefter en anelse ud igen og er mere analytisk ved den forsøgvise opstilling af modstillinger og grundproblematiske.

Robert Bellah, af unge marginaliserede franskmands oplevelser i parisiske forstæder ved Pierre Bourdieu, af folkeskolelæreres udfordringer i et postmoderne samfund ved Andy Hargreaves og sågar undersøgelsene af ekskuladård fortaget af Alfred Kinsey (se diskussionen i Krøle & Brinkmann, 2009). Disse forskere har evnet at få beskrevet centrale træk ved de givne felter på måder, der har frembragt ny viden, men uden at hænge fundene op på bestemte metoder, paradigmer og analytiske teknikker. Derimod er det sjældnere, at samfundsvidenskabelige interviewundersøgelser, der har været bygget op omkring en noje anvendelse af bestemte analytiske teknikker, har fået stor generalitet og tilstrækkelige teoretiske resultater. Det er dog ikke umuligt at få et godt resultat ved hjælp af eksplicitte regler for interviewprocessens faser gælder, det, at eksplicitte regler om nød kan være gode som tænkeredskaber, men at de aldrig er tilstrækkelige til at skabe relevant ny viden. Hertil kræves et menneske med erfaring og dommanekraft, der også involverer en viden om, hvordan det kan være formålstjenligt at bryde reglerne.

At blive en god interviewforsker
Vi skal nu afslutte kapitlet hvilket vil vil give nogle tips til, hvordan man lærer at blive en god interviewforsker. Overvejelser omkring validitet og generaliserbarhed af interviewstudier har vi henvist til vores kapitel 23 i denne bog om kvalitet i kvalitative studier.

Tips og tricks:

- Sørg for at få adgang til at arbejde sammen med erfarte interviewforskere og læs af dem.
- Læs gode interviewstudier (evt. Bourdieu og Hargreaves som nævnt ovenfor) og vær opmærksom på, hvad der er godt ved dem. Forsog at efterligne de efterstræbelsesværdige dele af disse undersøgelser!
- Vær opmærksom på, hvordan interviewere i radio og tv praktiserer interview. Hvad er effekterne afbestemte slags spørgeanal? Af stemmeføring og kropssprog?
- Overvej på forhånd, hvad målet er med interviewstudiet. Vil du gøre efter fænomelogiske essenser, diskurser og begrebssærlig, eller vil du gå mere håndværksmæssigt til studiet som beskrevet i afsnittet ”At læse teoretisk”? Design dit studium mæssigt til studiet som beskrevet i afsnittet ”At læse teoretisk”.
- Overvej etiske problemstillinger – skal der eksempelvis indhentes samtykke fra de intervjuede?
- Overvej, om det er et godt ide at spørge til. Under arbejdet med interviewguide.
- Vær bevidst nair, nysgerrig og åben i forhold til, hvad interviewpersonen fortæller dig. Kombiner forskellige spørgsmålstyper undervejs i interviewet, hvis det bliver nødvendigt.

- Du må kombinere øvelse med refleksion. Læs, øv dig, læs igen, tal med andre om dit studie. Lav evt. et pilotstudie eller afprøv din interviewguide på forhånd.
- Husk, at analysen af interviewene kan tage lang tid. Overvej derfor antallet af interviewer i forhold til de tidsressourcer, du har til rådighed.

RESUMÉ

- Interviewet er formentlig den mest udbredte tilgang til kvalitativ forskning.
- Interviewet er blevet en meget almindelig måde, hvorpå man i dag opnår viden om menneskers livssituation, deres meninger, holdninger og oplevelser.
- Når vi interviewer mennesker, gør vi det typisk for at få adgang til at høre om deres oplevelser af forskellige fænomener i deres livsverden.
- Interviewet kan ikke betragtes som en neutral teknik til at opnå upåvirkede svar fra informanten. Interviewet må ses som en aktiv interaktion mellem to eller flere personer, der leder til socialt forhandlende, kontekstuelt baserede svar.
- De områder af den menneskelige erfaring, som interviewforskning egner sig til at belyse, kan blandt andet siges at være de relationelle, konversationelle, sproglige og narrative områder.
- Forskellige former for relationer i interviewene kan skabe viden om forskellige ting.
- En receptiv, empatisk og lyttende interviewer kan skaffe viden om menneskers erfaring, formuleret med deres egne ord, mens en mere aktiv og assertiv interviewer eksempelvis kan tilvejebringe viden om, hvordan mennesker argumenterer og forklarer sig.
- I en interviewundersøgelse er det en fordel på forhånd at vide, hvad man undersøger, og hvordan man vil gå frem. Man må overveje udformning af interviewguide, transskriptioner af interviewet og analysemetoder.
- Overvejelsen over formål, frengangsmaðer og ressourcer må være med til at afgøre, hvor mange interview man vil gennemføre.
- Mange af de væsentlige interviewstudier i samfundsvidenskaberne har været baseret på håndværksmæssig kunnen og godt kendskab til genstanden for studierne.